

DOKTOR RAMİZ'DEN REÇETELİ RÜYALAR

Esra KARLIDAĞ

Rüyalar, gerçekliğin farklı şekilde yorumlandığı sanattan bilime doğru uzanan geniş bir alanda, (roman, şiir, tiyatro, sinema, öykü) her zaman kendilerinden söz ettirmişlerdir. Çünkü rüyaların bütün simgesel ve imgesel sistemler içinde neredeyse sınırsız bir şekilde yorumlanabilme imkânları vardır. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* romanında rüya öncelikle bir anlatma tekniği olarak görülmekte ama özellikle romandaki ironik dilin kurulmasında önemli bir işlev görmektedir.

İlk olarak 1961'de Remzi Kitabevi tarafından yayımlanan *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*, medeniyet değiştirmenin sonucunda toplumda yaşanan çıkmazları, abeslikleri, kimi yerde tıkanmışlıkları ele alan bir roman olarak edebiyat tarihine kaydedilmiştir. Romanın ilginç karakterleri, mekânları ve çatışmaları etrafında oluşan ince bir alay örgüsü bütün romanı kuşatmaktadır. Romanın bu yapısal ve eleştirel niteliklerinde Dr. Ramiz'in Hayri İrdal'ın gördüğü veya görmesi gerektiği rüyalara yaptığı analizler belirleyici bir rol üstlenirler.

Dr. Ramiz, *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*'nde, ülkenin bilim dünyasını, pozitif algılamayı, nesnelliği, figüratif anlamda temsil eden kişidir; Adli Tıp Kurumunda çalışır. Psikanalitik Cemiyetini kurmuş; altı yıl boyunca tozlu koltukların arasında sadece iki kere konferans vermiş; bu konferanslarda genellikle kendisi dâhil herkes uyumuştur. Günday'a göre “doktor olmasına karşın biraz aptal bir karaktere sahiptir. Ayrıca psikanaliz adına saçma önerilerde bulunmaktadır. Hep Almanya ve Viyana özentisi içerisindedir. Yaşadığı toplumla batı toplumunu karıştırır.”¹ Gerçekten de roman boyunca Dr. Ramiz'in bilimsel niteliğinden şüphe ederiz; absürde varan tedavi yöntemleri karşısında şaşırarak kalmaz kuşkuya düşeriz.

1 Rifat Günday, “Saatleri Ayarlama Enstitüsü'nde Toplumsal-Kurumsal Eleştiri ve İroni”, *İlmi Araştırmalar*, İstanbul, 2007, S. 24, s. 79-102.

Dr. Ramiz ile Hayri İrdal'ın yolları İrdal'ın mahkeme tarafından deliliğinin tes-cili için Adli Tıp Kurumuna gönderilmesi ile keşişir. Hayri İrdal'da ruhsal problemler vardır ve Dr. Ramiz onu tedavi edecektir. Hayri İrdal, Ramiz için büyük bir şans-tır. Çünkü Viyana'da psikiyatri eğitimi aldığından beri, öğrendiklerini uygulayacağı doğru dürüst bir hasta bulamamıştır. Hayri İrdal'ın işe yarar rüyaları olmadığı için Dr. Ramiz âdeta ona rüya siparişi verir ya da rüya görme reçetesi yazar: “Sizden hastalığınızda daha uygun rüyalar görmeni istiyorum. Anladınız mı? dedi. Bütün gayretinizi sarf edip öyle rüyalar görmeye çalışın! Evvela sembollerden kurtulmalısınız. Babanızı rüyanızda kendi çehresiyle gördünüz mü iş değişir, her şey düzeler”.²

Dr. Ramiz'e göre, Hayri Bey'in hastalığının adı baba kompleksidir ve bunun tedavisi için İrdal'ın doktorun istediği rüyaları bir an önce görmesi gerekir. Hayri Bey bu duruma her ne kadar karşı çıksa da, Dr. Ramiz bunu kabul etmez. Hatta bir süre sonra sinirlenmeye, sert tepkiler vermeye başlar; çünkü hastası tedaviye uygun rüyalar görmez, göremez. En sonunda çaresiz kalan doktor, çözümünü, hastanın görmesi gereken rüyaların listesini yazıp vermekle bulmaya çalışır. Hayri, gerçekte ne hasta olduğuna inanır ne de Ramiz'in ona bir fayda sağlayacağına. Hatta onun psikanalizle kafayı bozduğunu da düşünmektedir. Reçeteyle rüya görmenin imkânsızlığının doktor değil Hayri farkındadır. Ama Ramiz kendini müspet ilmin temsilcisi olarak Hayri'yi de hasta olarak gördüğü için onun itirazlarını dikkate almaz. Hayri'nin rüyaları görmesi gerekir çünkü Ramiz bu rüyaları analiz ederek teşhisini kesinleştirecek ve tedavisine başlayacaktır. Hayri Bey'den asıl beklenen; rüyalarında babasını görmesidir. Hayri doktorun bu kadar iyiliğine (!) karşılık gerçekten rüyasında babasını görmek ister: “Yatmadan evvel elimden geldiği kadar babamı düşünüyorum, onu hayatımın her safhasında hatırlamağa çalışıyordum. Fakat inadına babam rüyama hiç girmiyor yahut hep Doktor Ramiz'in sembolleriyle karşıma çıkıyordu”.³

Hayri Bey ne kadar çabalasa da, bir türlü istenilen rüyayı göremez, doğal olarak Dr. Ramiz de hayatındaki ilk ve tek hastasını iyileştiremez. Romana ironinin zirveye çıktığı yerlerden biridir burası. Okur artık Ramiz'in davranışlarından kuş-kuya düşmez onunla alay edildiğini sezmeye başlar. Hatta hastanın Hayri değil doktor olduğunu bile düşünmeye başlar. Kendini çok başarılı bir doktor olarak gören Ramiz Bey; psikanalize saplanıp kalmış ve uydurduğu yeni metotlarla (!) hastayı iyileştirme denemelere kalkışmaktadır. Fakat Tanpınar, Dr. Ramiz'i bu hâliyle de bırakmaz. Onun modern psikiyatrideki ısrarını sanki boşa çıkarmaya yönelmiştir. “Size en yeni ve şahsi metodu, kendi bulduğum metodu tatbik ediyorum. Buna “Dri-je rüya” metodu adını verdim. Evvelce görülmüş rüyalarla hastalığı teşhisten sonra hastanın rüyalarını sıkı bir kontrolle idare ederek onu tedavi etmek metodu... Bu metodu bana siz ilham ettiğiniz hâlde şimdi hiç gayret etmiyorsunuz. Ne kadar aca-

2 Ahmet Hamdi Tanpınar, *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*, İstanbul, 2009, Dergah Yayınları, s. 114.

3 *age.*, s. 115.

yip insansınız! Hiç iradeniz yok mu?” (Tanpınar 2009: 116) diyen Ramiz’i artık okurun ciddiye alma imkânı kalmamıştır. Gerçekten de Tanpınar’ın maksadı Ramiz üzerinden modern psikiyatri ile alay etmek midir? Böyle olduğunu düşünüyoruz. Eğer bir eleştiri varsa bu şartları dikkate almadan, hayatla temas kurmadan bilgiyi kutsallaştırmaya olmalıdır. Hayri’nin bir rüyasında gördüğü arslan simgesi üzerine Ramiz’in “o arslana kendinizi yedirtecektiniz (...) Yahut öldürüp postuna girmeliydiniz. Hulûsa onda kaybolmalıydınız ve yine ondan doğmalıydınız. O zaman her şey hallolurdu. Masallarda dikkat etmediniz mi? Hep kaybolurlar... Kaybolmak, yani ölmek, sonra tekrar dirilmek... Bir kompleksten kurtulmak için bundan daha emin çare yoktur. Fakat yapamadınız... Yapamadınız. Bu fırsatı kaçırdınız!” (Tanpınar 2009: 117) demesi, Tanpınar’ın böyle bir eleştirinin peşinde olduğunu gösterir.

Fakat ironinin en beklenmedik biçimi saf ve yeteneksiz olduğu düşünülün diye kurgulanan Hayri’nin dilinde kurulur. Hayri doktorunu üzmemek, inandığı müspet bilimi boşa çıkarmamak için onun istediği gibi rüya görmek için çok uğraşır: “Üzülmeysin doktor, bu gece gayret ederim. Zaten doğru dürüst gitmemişti, belki bu akşam yine gelir” (Tanpınar 2009: 118). Tedavi başarısız olunca çok zorda olsa Hayri’nin taburcu edilmesine karar verilir. Fakat tam da o gece Hayri doktorun istediğine benzer bir rüya görür: “Bu kararın bana tebliğ edildiği günün gecesinde ben de Doktor Ramiz’e beğendirebileceğim cinsten, şöyle dört başı mamur, binaenaleyh her hatırladıkça kafamı zehirleyecek ve kendi kendimden şüphe ettirecek bir rüya görmeğe muvaffak olmuşum” (Tanpınar 2009: 119).

Temelde roman boyunca “bir rüya hâli” yaşayan karakterler, zamanın gerçeklelerinden bağımsız hareket ederler. Eserin okur algısındaki “rüya” yansıması da buradan kaynaklanır. Buna göre, Doktor Ramiz’in “rüya reçetesi” gibi, Halit Ayaracı’nın da “Saatleri ayarlama rüyası” benzer sembolik göndermelerle kurgulanmıştır. Tanpınar, “Saat (zaman) ve Rüya” ilişkisini sosyal ve tarihsel bir zamanda ironik bir dille kurarak insanın modern ve geleneksel davranışlarının paradisini yapar. Absürde varan uygulamalar kurumlar, uygulamalar, tipler, bir sorunun çözümü etrafında bir araya gelmiş olmazlar. Toplumsal yetersizlikleri işaret eden birer saçmalık olarak tuhaf bir bütünlük oluştururlar.